
VOSLÍ MŮSTKY: KNIHA MIMO SOUTĚŽ

VLADIMÍR NOVOTNÝ

VOSLÍ MŮSTKY: THE BOOK OUT OF CONTEST

The text brings the author's biography of the regional writer Klára Gočárová and deals in detail with her trilogy *Voslí můstky*. It reveals the genre fusion and put Gočárová's texts in the context of tradition of humorous and memoir literature.

Keywords: humorous novel, regional literature, literary prizes, Klára Gočárová

V každém kalendářním roce nastávají z pohledu literární kultury a literárního života takřečené měsíce milostivé nebo naopak nemilostivé: příznivější pro ty autory, jejichž knížky získaly to či ono – kéž by renomované, neboť o těch zhola nerenomovaných ponejvíce darmo mluvit – společenské ocenění, méně příznivé pro ty, kteří si potajmu nebo i nepotajmu na podobné uznání činili čáku. Jakož i pro ty, kdo věřili v případný zázrak, jež můžeme v konkrétních případech podání označit za hrůzostrašný omyl poroty, leč i to se stává. Obecně vzato kromě určité hrstky literárních děl oceněných ve svého druhu porotcovském osudí vždy v něm figuruje též obstojný počet prozaických knih či básnických sbírek, které se posléze octnou v širokém poli literárních děl neoceněných. A pak tu jsou poněkud tajemné, nepřehledné a nezmapované knižní končiny, které se kolikrát ke zraku porotců vůbec nedostanou a neobjeví se v jejich kritickém hledáčku, čili tituly, které můžeme s patřičnou nadsázkou charakterizovat coby jakási neznámá nearcidíla. Ovšemže spíše „dílka“.

Rovněž pisatelé těchto neveledílek si však, a kdo nevěří, ať tam běží, mohou ve skrytu notovat klasické rčení „naději však v duši mějme“. A kolikrát na ně bylo opravdu bůhvíproč pamatováno! Zatímco o převážné většině

literárních děl oceněných a tudíž i neoceněných rozhoduje tak či onak sestavená porota, v české kultuře literární existuje i unikátní projekt, jenž je více či méně projektem „one man show“: Mobelova cena. Její zakladatel, posuzovatel, hodnotitel, vyhlašovatel a udělovatel, povytce mediokritický středočeský básník Alois Marhoul, se totiž řídí jediným, zato dle mínky jeho jednoznačně nejvědecktějším a nejobjektivnějším měřítkem: totiž zda se mu ta či ona publikace „líbí“ či nikoli. Potom není divu, že si mobelovských vavříků může vydatně užít kdekerá sbírečka či knížečka, o níž pak kulturní a literární veřejnost již nikdy neuslyší. Také však může dojít k náhodě či k omylu a Marhoulovi se zalíbí dokonce i takové publikace, které mají váhu v literárním světě a které se s určitým zpožděním zamlouvají i jemu. Převážně ale jde o oceňování nikoli neocenitelných titulů.

Některé knížky ovšem jako kdyby vznikaly, vycházely a poté žily v „bublině“ neboli v limitovaném virtuálním prostoru svého druhu: ponejvíce se nedostanou ani do knihkupectví, mnohdy ani do knihoven a zpravidla ani na dostřel literární kritiky – a ke kýženým porotcovským nominacím mívají sáhodlouze daleko. Přesto přicházejí na svět a někdy se těší i přiměřenému, ač limitovanému čtenářskému ohlasu, nejčastěji v úzkém rodinném kruhu nebo v kroužku přátel a známých. Kdo by se divil, že se v takto specifickém prostředí pronášejí chvalořečné superlativy! Morální argumenty by přitom mohly být na straně pisatelů či pisatelek: nejčastěji se v podobných případech velice sebevědomě dává na odiv mantra zdánlivě neomylně pravící: „Píši pro lidi!“ Ergo nikoli pro kritiky nebo pro porotce, ba ani pro nakladatelské či časopisecké redaktory, neřkuli vysokoškolské pedagogy a věru nikoli pro sečtělé recipienty. Jsou to knihy, které si zakládají na autorském přesvědčení, že „život je jinde“. Nicméně existují, nacházejí si v rámci nevelkých distribučních možností své čtenáře, jsou tady a teď. Poněvadž nejsou oceněné, mohou si připadat nedoceněné. Také však někdy (byť jen zřídkakdy) obsahují nemalou špetku tematické pozoruhodnosti.

Z tohoto pohledu je záhodno posuzovat i dosavadní beletristickou tvorbu pražské rodačky, leč dlouhodobě v Čerčanech na Benešovsku žijící Kláry Gočárové (*1962), absolventky FF UK a autorky s pozoruhodným uměleckým a literárním rodokmenem. Než se zaměříme na její v roce 2017

vydanou „trojprózu“ *Voslí můstky* (sic: Voslí, nikoli Oslí!), připomeňme, že do širokého řečiště českého písemnictví Gočárová vstoupila již ve svých Kristových letech. Rokem 1995 počínaje totiž začala převážně vlastním nákladem – v čerčanském úkrají – knižně uveřejňovat cyklus příběhů se společným názvem *Rodinka*: postupně vyšly tři svazky s názvy *Rodinka 1*, *Rodinka 2* a *Rodinka 3* (1995–1996). Striktně vzato šlo o přepis části epizod z nekonečného rozhlasového seriálu Oldřicha Kaisera a Jiřího Lábusa s názvem *Tluchořovi* (vysílán od roku 1991). V anotaci Gočárová knižní triptych charakterizovala jako „humorné příběhy normální rodiny Tluchořových ze žižkovského činžáku“. Tyto veskrze „rodinné knížky“ čili zábavné čtení ve své době nepochybně představovaly nikterak ambiciózní ukázkou humoristické literatury se současnou tematikou.

Poté následovala dlouhá, více než patnáctiletá publikační prodleva a v jejím průběhu postupně uzrával autorčin záměr „zachovat svým dětem vzpomínky na osobnosti české kultury, které jsem měla to štěstí poznat osobně“ (Kovaničová 2019: 1). V novinovém interview, otištěném v regionálním deníku, Gočárová dále záměrně znovu vyzdvihuje své přání „zachovat v povědomí různé rodinné a jiné příběhy“. První část dalšího triptychu dostala dívka čerčanské prozaičky k Vánocům 2014 pod názvem *Slon, který se směje*. V dalších dvou letech opět k vánočnímu stromku její ratolesti obdržely i následující pokračování: *Paní Polívkovou* a *Voslí můstky*; název třetího, závěrečného svazečku posléze vtiskl souhrnné pojmenování celé trojici knižních vyprávění. Z tohoto zpočátku „improvizovaného dílka“, jak je Klára Gočárová v rozhovoru charakterizuje, se na první pohled vyklubaly „vánoční knížky“, zdaleka však již nešlo pouze o humoristické či humorné příběhy. Nevážná tónina se v těchto textech kloubila a snoubila s tóninami vážnými a jejich syžetovou osou se stalo autobiografické vyprávění. Zjevně však poněkud specifického ražení, jež se dá číst nekritickými růžovými brýlemi stejně jako brýlemi nerůžovými.

Za příklad takového apologetického přístupu k autorčiným textům můžeme označit dojmologické vyznání Martina Patříčného, zkušeného výtvarníka písíciho převážně amatérsky o literatuře. Ten zdůraznil, že ho „knížka zaujala tak, že jsem zapomněl na to, jak už mi poslední dobou vadí

to neustálé vaření, a přelouskal skoro i střední část knihy, psanou jakoby v receptech. Kdysi jsem tyhle nápady měl rád. A po celou dobu čtení, i když velmi zaujatý a velmi sympatizující, jsem myslel s nostalgií na byvší dobré redaktory, kteří uměli knihu upravit i pro nezasvěcené čtenáře. Ve *Voslích můstcích* žena popisuje lásku. Nebo zamilovanost? Na nic si nehraje, je svoje, jde ze sebe ven – prostě najednou něco ví a jí věřím. Píše, jaké to je milovat. Víte, jak strašně dlouho dělali něco takového – psali, popisovali – jen muži? *Voslí můstky* stojí za přečtení!“ (Patříčný 2020: 1)

Poněkud záhadný odkaz na recepty ve struktuře knihy je záhodno objasnit: v souladu s jejím názvem můžeme totiž vyslovit hypotézu, že v případě této části *Voslích můstků* jde o „polévkovou“ prózu svého druhu. Názvy jednotlivých kapitol prostřední části čili *Paní Polívkové* totiž představují jména polévek. Pročež, což je v české beletrii zřejmě naprosté unikum, se tu štědře nabízí k přečtení (lze si to seřadit abecedně s jednou výjimkou), kapitolu za kapitolou, povídku ergo polévku, a to nejprve boršč, pak bramboračku, čočkovou, fazolovou, gulášovou, houbovou, hovězí, „jarní“, kapustňačku s masovými knedlíčky, krupičkovou, kulajdu z májovek, mangoldovou, pórkovou, rajskou, vločkovou a zabijačkovou – a onou výjimkou budiž povídka „absurdistánská“ (Fencel 2019: 1). Proč nevzpomenout na klasičku tzv. červené knihovny Vlastu Pittnerovou, která v 19. století své příběhy užitečně prokládala vábivými domácími recepty? Sama Gočárová označuje právě tuto prostřední, „polévkovou“ část své knihy za – román.

Jenže *Voslí můstky* zdaleka nejsou pouze jakousi literární kuchařkou a zdaleka nejde toliko o ohlašované (románové?) počteníčko pro dětičky školou povinné: zdání klame. I když autorka nekompromisně vyzývá všechny čtenáře této knihy, ať v žádném, ale v žádném případě „nehlobají v mých spletitych rodinných vztazích“, jak o nich však pomlčet a jak o nich nečíst? Vždyť *Voslí můstky* (kromě zmíněných polévkových intermezz) se ze všeho nejvíce zaměřují právě na ně – na autorčiny „spletité rodinné vztahy“. Ty jsou těžištěm veškerého vyprávění (aniž by sklouzávaly do bulvárních bizarností) a zejména díky jim se žánrová charakteristika řečené „trojknihy“ či „trojprózy“ proměňuje nebo posouvá též do sféry svěživotopisného líčení nebo i retrospektivního biografického dokumentu sui generis. A radí-li Gočárová,

že se čtenáři mají „nechat unášet příběhy“, ty v knize předkládá i kritikům či recenzentům a jsou to vesměs příběhy z její vlastní životní pouti či dráhy. Nerozepisuje se sice o nich způsobem, jenž by ji opravňoval k nominacím na literární ceny, nicméně věrohodně a tudíž i pozoruhodně.

Pokusíme-li se tedy „unášet příběhy“, nejprve pro zjednodušení pomiňme knižní reminiscence nejvzdálenější, totiž vše, co je ve vyprávění spojeno s vrcholnou osobností autorčina praděda, věhlasného kubistického architekta Josefa Gočára. Stojí však určitě za konstatování, že jeho příjmení si prozaička v mladých letech úředně vyžádala a zůstala mu posléze věrná i v rámci svého knižního publikování. Mnohem závažnější je z pohledu „rozrodu“ zde reflektovaná skutečnost, že Klára Gočárová je v kontextu českého písemnictví nemálo či naprosto výjimečnou představitelkou v časové posloupnosti již třetí literární generace! Jejím dědem z otcovy strany byl spisovatel Václav Řezáč a babičkou neméně plodná a pilná spisovatelka Ema Řezáčová. V této souvislosti připomeňme, že Řezáč, vlastním jménem Václav Voňavka, jako zaměstnanec Ústředního statistického úřadu zpočátku nesměl publikovat pod vlastním příjmením, a proto co literární pseudonym přijal příjmení manželčino. Svého dědečka ovšem Gočárová nezažila: v roce 1956 zemřel jako pětapadesátiletý.¹⁾ Zato babička psala neúnavně dál, vydávala knihu za knihou a podle autorčina svědectví kromě celoživotně vedených deníků dokončila před svým skolem také pětisetstránkové vzpomínky. Doposud jsou nevydané – a zřejmě jen stěží budou kdy za soudobého komerčního směřování domácí knižní kultury vydány (Novotný 2020: 63).

Zato příslovečným antihrdinou či vysloveně „zápornou“ postavou *Voslích můstků* je pisatelčin otec, literát a novinář Tomáš Řezáč, který se přiženil do rodiny Gočárových. Manželství však trvalo jen krátce, víceméně jen po dobu Řezáčova vojančení v armádní kontrarozvědce, takže se jeho dcera, dívčím čili občanským jménem Klára Řezáčová, vídávala se svým rodičem jen výjimečně, zvláště po jeho odchodu do ciziny, v níž coby údajný „posrpnový“ exulant s největší pravděpodobností spolupracoval se sovětskou rozvědkou a kontrapropagandou (Janáček 1998: 330) – aby se po návratu do vlasti, jak

1 Podle autora této stati vlastní rukou (pozn. red.).

ve vyhraněné emocionální rovině uvádí Gočárová, spřáhl s ruskou vojan-dou, občankou SSSR, která si po jeho úmrtí rázně přisvojila veškerý Řezá-čův dostupný „buržoazní“ rodinný majetek. Dcera ho ve svých vzpomínkách ani trochu nešetří, a tak se v knize dočítáme, že „můj vlastní otec je kretén, podrazák, hajzl a stalinista. Prosovětský fízl s prstama dlouhýma jak tejden. Nechci nosit jeho jméno!“ (Gočárová 2017a: 213)

Dále však od někdejšího estebáctví, dále, jelikož v netradičních, mnohdy velmi osobně temperovaných vzpomínkách Kláry Gočarové zároveň proni-káme aspoň do určité míry, alespoň v náznacích rovněž do úplně jiného myš-lenkového světa a zejména tyto pasáže – včetně dobových reálií – nepochybně mají dokumentární hodnotu. Autorka se totiž nějaký čas co vysokoškolačka pohybovala v prostředí pražského literárního a uměleckého undergroundu, stýkala se s nonkonformními tvůrci předlistopadového času a odkázat můžeme i na její vlastní roztomilou vzpomínku, jak se jako odrůstající slečna Klá-ra prý tenkrát zálibně – jejími slovy – „cicmala“ kupříkladu s oběma bratry Topolovými, jejím vrstevníkem Jáchymem i s o něco mladším Filipem. Zнала se ostatně během studií na pražské „fildě“ rovněž i s jinými příslušníky „pod-zemního“ disentu, což rezonuje i v její knize, vesměs však zůstává jen u na-hodilých mikroportrétů. I když, jak se zřejmě oprávněně domnívá recenzent, i z tohoto pohledu „různých perliček tu najdeme přehršlí“ (Fendl 2019: 2).

Prozaiččinu „trojknihu“ *Voslí můstky*, která je v prostřední části vydatně prošpikovává kuchařskými recepty a záměrně nakukuje do oblasti literární gastronomie či gastrofilie, opravdu není jednoduché ze žánrového hlediska charakterizovat a zařadit. Obecně vzato jde z valné části o lineárně řazené vzpomínky více či méně psané na pokračování, kráčí však nejednou o vzpo-mínky výrazně beletristického nebo beletrizovaného ražení, jejichž těžiště zpravidla tkví v takřečené žánristické drobnokresbě. V této záměrně serví-rované všehochuti nejvíc zaujme (kromě naznačených pavučin a pavučinek oněch všudypřítomných, notně spletitých rodinných a příbuzenských vzta-hů) zvláště to, co bývá osou každé drobnokresby souměřitelného ladění: nej-různější detaily, dobové všednodenní fenomény, dílčí epizody, vyličení atmo-sféry. Jenže až na výjimky nikoli vlastní příběh: pokusů o epické či aspoň epičtější podání životních peripetií je tady vskutku poskrovnu.

Zejména ve třetí, závěrečné části tohoto prozaického triptychu je jeho memoárové zaměření vůči hledě potlačeno, načež z genologického pohledu dochází k nepříliš šťastnému transferu vyprávění do polohy „rodinné prózy“. V ní pak získává jednoznačně dominantní postavení autorčino vylíčení manželské krize nekrize, zevrubně se popisuje narození dětí a jejich výchova, jakož i okolnosti vzniku nového „vztahu“. Zdá se, že v těchto pasážích se *Voslí můstky* stávají jakousi post-realistickou „ženskou“ prózou, v níž určující úlohy hrají citové vzněty a psychologické podloží popisovaných situací. Někdejší dokumentární zacílení prvních částí knihy se tak ocitá v hlubokém zákoutí a je nahrazováno výčty nových emocí a nových zážitků. Původní, snad i nemálo nevšední „obraz doby“ se posléze v podání Kláry Gočárové záhy proměňuje v nepříliš invenční „živý obraz“ konkrétního osudu jedné již nikoli nejmladší ženy (Novotný 2020: 64). O podobně „živý obraz“ se ostatně autorka pokouší i ve volném pokračování *Voslích můstků* – v polohumoristickém vyprávění nazvaném *Učitelčin snář* aneb *Život na zámku*.

Přes určitou tematickou atraktivitu tudíž není divu, že reflektovaná trojpróza Kláry Gočárové není a nebude řazena k takřečeným nedoceněným titulům či novinkám tuzemské beletrie a že její místo se po objektivní úvaze oprávněně nalézá v nejširší kategorii knížek neoceněných a především povýtce neceněných nebo pramálo ceněných. Nemluvě o tom, že knihu Gočárové nelze přiřazovat k těm, o nichž se v literární a kulturní veřejnosti ví a o jejichž hodnotě či pahodnotě se diskutuje. A dokonce ani k těm, které se mohou – až na pravidlo potvrzující výjimky – dočkat solidnější a případně i častější kritické recepce. Nicméně, hledáme-li a nalézáme též nabízející se pozitivnější konstatování, *Voslí můstky* nejspíše přece jen jako celek nepředstavují onu nepojmenovatelnou žánrovou výduť, kterou by sama spisovatelka zřejmě nejobecněji charakterizovala jako „román nejen pro ženy“.

doc. PhDr. Vladimír Novotný, Ph.D.

Katedra literární tvorby

Vysoká škola kreativní komunikace

Na Pankráci 420/54, 140 00 Praha

e-mail: novotnyv@vskk.cz

LITERATURA

FENCL, Ivo

2019 „Klára Gočárová vydala tři vzpomínkové prózy“; *Rozhledna.webmagazin.cz*, [on-line] <http://www.webmagazin.cz/index.php?stype=all&id=16593> [Přístup 2. 4. 2020]

GOČÁROVÁ, Klára

1995, 1996 *Rodinka 1, 2, 3* (Čerčany: vl. nákl.)

2017a *Voslí můstky* (Čerčany: vl. nákl.)

2017b *Učitelčin snář aneb Život na zámku* (Čerčany: vl. nákl.)

2018 *Na tichou počtu (román nejen pro ženy)* (Čerčany: vl. nákl.)

JANÁČEK, Pavel [pja]

1998 s. v. Řezáč, Tomáš; *Slovník českých spisovatelů od roku 1945* (Praha: Nakladatelství Brána – Knižní klub), s. 329–331

KOVANIČOVÁ, Eva

2019 „Klára Gočárová: Jak pravil básník, jsem úplně vším, čím jsem chtěla být“; *Benešovský deník*, [on-line] <https://benesovsky.denik.cz/lide-odvedle/klara-gocarova-jak-pravi-basnik-jsem-uplne-vsim-cim-jsem-chtela-byt-20190206.html> [Přístup 2. 4. 2020]

NOVOTNÝ, Vladimír

2020 „Paměti ženy padesátileté“; in tentýž, *Kritikův rok (2018) & Kritikův rok (2019)* (Týn nad Vltavou: Nová Forma), s. 62–65

NYTROVÁ, Olga

2013 „Mobelova cena 2013 vyhlášena“; *Wikipedia.cz*, [on-line] https://cs.wikipedia.org/wiki/Olga_Nytrov%C3%A1 [Přístup 2. 4. 2020]

PATŘIČNÝ, Martin

2020 „Tři knihy od tří žen“; *Čítárny.cz*, [on-line] <https://www.citarny.cz/knihy-lide/ctenarstvi/moje-oblibene-knihy/patricny-oblibene-knihy> [Přístup 2. 4. 2020]

ŘEZÁČ, Tomáš [pod pseudonymem A. Lidin]

1973 *Trpaslík na houpačce* (Kolín n. R.: Index)